

Recesija¹

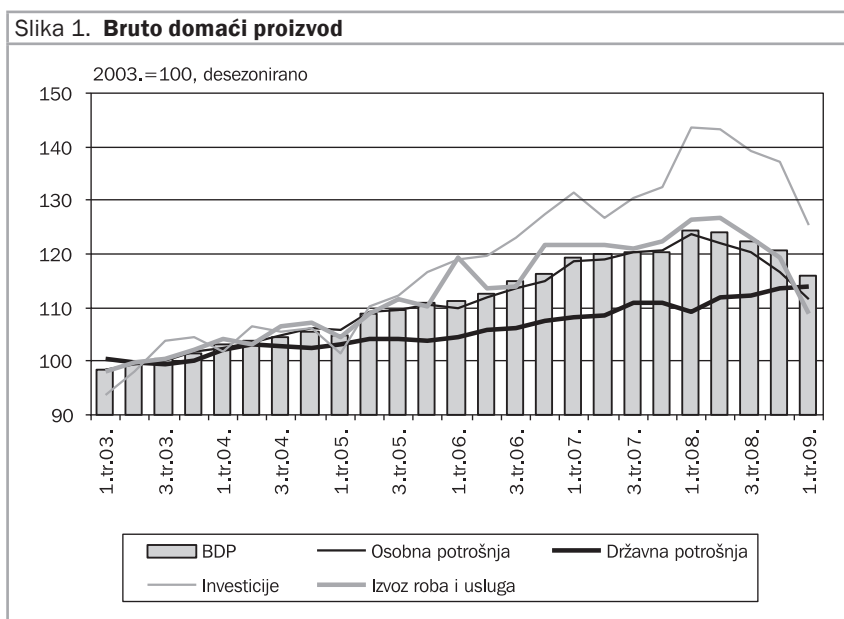
Pad bruto domaćeg proizvoda u prvom tromjesečju

Nakon skromnog rasta hrvatskog gospodarstva u 2008. godini, prvo je tromjesečje 2009. godine obilježio pad bruto domaćeg proizvoda od 6,7 posto na međugodišnjoj razini. To je najveća stopa pada zabilježena od 1993. godine te prva negativna međugodišnja stopa u posljednjih devet godina. Smanjenje gospodarske aktivnosti bilo je ponajprije potaknuto snažnim padom domaće potražnje, prije svega investicija i osobne potrošnje. Pozitivan je doprinos došao samo od rasta državne potrošnje. Prema desezoniranim podacima, smanjivanje se ukupne gospodarske aktivnosti započeto u drugom tromjesečju prošle godine nastavilo i početkom 2009. godine. Ukupna je gospodarska aktivnost u drugom tromjesečju 2008. smanjena za 0,2 posto u odnosu na prethodno tromjesečje, u trećem za 1,3 posto, u četvrtom 1,4 posto, da bi se u prvom tromjesečju ove godine smanjila za 3,9 posto.

Osobna je potrošnja u prvom tromjesečju 2009. godine bila manja za čak 9,9 posto u odnosu na isto razdoblje 2008. godine. Nastavak je to negativnog trenda uspostavljenog još u drugom tromjesečju 2008. godine. Tako su izdaci za osobnu potrošnju u drugom tromjesečju 2008. godine bili manji za 1,4 posto nego u prethodnom tromjesečju, u trećem za 1,2 posto, u četvrtom za 3,1 posto, da bi se u prvom tromjesečju 2009. smanjili za 4,5 posto. Ovakva su kretanja potrošnje stanovništva i dalje najvećim dijelom posljedica smanjenja kreditne aktivnosti banaka, pada zaposlenosti i negativnih očekivanja.

¹ Prilog su pripremili Tanja Broz, Goran Buturac, Ivana Rašić Bakarić, Sunčana Slijepčević (Ekonomski institut, Zagreb), Dinko Pavuna i Dragica Smilaj (Ministarstvo financija Republike Hrvatske).

Državna je potrošnja u prvom tromjesečju 2009. godine porasla za 3,9 posto na međugodišnjoj razini. Zanimljivo je primijetiti da je ovo jedina komponenta BDP-a koja je u prvom tromjesečju ove godine zabilježila veći međugodišnji rast nego u istom razdoblju 2008. godine. Međutim, desezonirani podaci ukazuju na usporavanje rasta državne potrošnje. Državna je potrošnja u zadnjem tromjesečju 2008. godine bila veća za 1,2 posto u odnosu na prethodno tromjesečje, a u prvom je tromjesečju 2009. bila veća za 0,1 posto. U nastavku 2009. godine može se očekivati smanjenje državne potrošnje uslijed najave rebalansa proračuna.

Izvor za originalne podatke: Državni zavod za statistiku.

S međugodišnjim padom od 12,4 posto u prvom tromjesečju 2009. godine, investicijska je aktivnost dala negativan doprinos ukupnim gospodarskim kretanjima. Tako je postupni pad investicijske aktivnosti započet polovicom prošle nastavljen i početkom ove godine. U trećem je tromjesečju 2008. godine investicijska aktivnost pala za 2,7 posto u odnosu na prethodno

tromjesečje, u četvrtom za 1,6 posto, da bi se u prvom tromjesečju 2009. godine smanjila čak za 8,6 posto.

Realni je izvoz roba i usluga u prvom tromjesečju 2009. godine smanjen za 14,2 posto na međugodišnjoj razini, a uvoz za 20,9 posto. Veći pad uvoza od izvoza je rezultirao smanjenjem deficita u robnoj razmjeni. Pad je obujma međunarodne razmjene posljedica smanjenja domaće potražnje i recesije na izvoznim tržištima. Smanjenje vanjskotrgovinske aktivnosti započeto je još u trećem tromjesečju prošle godine. Tako je, prema sezonaliziranim podacima, ukupna međunarodna razmjena u trećem tromjesečju 2008. godine bila manja za 2,2 posto u odnosu na prethodno tromjesečje, u četvrtom za 6,9 posto, da bi u prvom tromjesečju 2009. godine pala čak za 9,7 posto.

Nastavak pada industrijske proizvodnje

Ukupna je industrijska proizvodnja u prvih pet mjeseci ove godine bila za 9,4 posto manja u odnosu na isto razdoblje 2008. godine. Nešto veća aktivnost u mjesecu travnju bila je tek privremenog karaktera budući da je u svibnju nastavljen pad proizvodnje na mjesečnoj i godišnjoj razini. Prema sezonaliziranim podacima, razina je proizvodnje u svibnju bila manja za 2,6 posto u odnosu na travanj, dok je pad na međugodišnjoj razini iznosio 7,4 posto. Ovakva su kretanja posljedica pada potražnje za industrijskim proizvodima na domaćem i međunarodnom tržištu. Na to upućuje nastavak kumuliranja zaliha gotovih proizvoda i značajno smanjenje robnog izvoza. Negativna su kretanja u industrijskoj proizvodnji ponajprije rezultat pada proizvodnje u prerađivačkoj industriji, koja je najveća sastavnica ukupne industrijske proizvodnje. Tako je u prvih pet mjeseci 2009. godine prerađivačka industrija ostvarila međugodišnji pad od 11,7 posto, a rudarstvo i vađenje od 9,8 posto. Nasuprot tomu, kod djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom i vodom proizvodnja je povećana za 8,5 posto. To bi se moglo pripisati relativno neelastičnoj potražnji za ovim dobrima, kao i nešto hladnijim vremenskim uvjetima u odnosu na prethodnu godinu. Analiza kretanja glavnih grupa industrijskih proizvoda pokazuje da je u odnosu na

ožujak i travanj 2009., smanjenje proizvodnje u svibnju zabilježeno kod intermedijarnih proizvoda, energije i trajnih proizvoda za široku potrošnju. Istovremeno se proizvodnja kapitalnih dobara povećala, dok se proizvodnja netrajnih dobara u svibnju nije značajnije promijenila u odnosu na ožujak i travanj. Nastavak pada domaće potražnje i recesija u zemljama EU-a idu u prilog pesimističnim očekivanjima o kretanju ukupne industrijske proizvodnje u narednim mjesecima.

Snažan pad realnog prometa u trgovini na malo

Realni je promet u trgovini na malo u prvih pet mjeseci ove godine bio manji za 16,9 posto u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Iako je negativan trend usporen u travnju i svibnju, zabilježen je snažan pad prometa na međugodišnjoj razini. Tako je realni promet u svibnju bio manji za 19,3 posto u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Iznimno nepovoljna kretanja u maloprodaji značajnim su dijelom posljedica pada domaće potražnje koja je, prije svega, uvjetovana padom raspoloživog dohotka i pesimističnim očekivanjima sektora stanovništva. Također, razloge pada prometa valja tražiti u usporavanju kreditne aktivnosti banaka. Promatrajući kretanja u trgovini na malo prema djelatnostima, može se ustvrditi da su najveći doprinos općim kretanjima dali pad prodaje u nespecijaliziranim prodavaonicama živežnih namirnica, koje stvaraju oko 34,0 posto ukupnog prometa u maloprodaji. Dramatičan pad prodaje u prvih pet mjeseci ove godine zabilježen je kod motornih vozila, pri čemu je razina prodaje bila manja za 56,5 posto u usporedbi s istim razdobljem 2008. godine. Razina aktivnosti u trgovini na malo u nadolazećim ljetnim mjesecima dijelom će ovisiti i o uspješnosti turističke sezone.

Pad obujma građevinskih radova u travnju

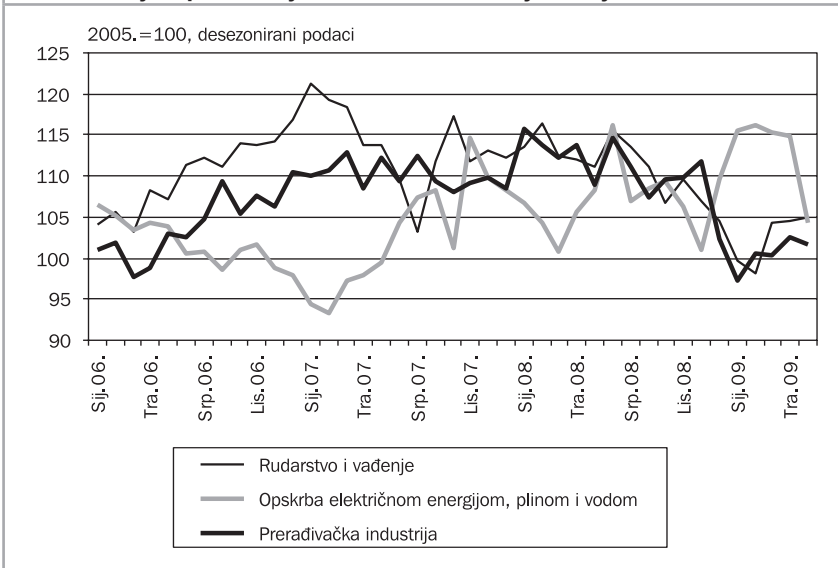
Obujam je građevinskih radova u travnju ove godine bio manji za 2,3 posto u odnosu na ožujak. Usprkos iznimno nepovoljnim ukupnim gospodarskim kretanjima, građevinarstvo još uvijek uspijeva zadržati relativno visoku

razinu aktivnosti. Kumulativno je obujam građevinskih radova u prva četiri mjeseca ove godine bio manji za 1,4 posto na međugodišnjoj razini. Promatrajući strukturu obavljenih radova prema vrstama građevina, 48,3 posto se odnosilo na radove na zgradama, a 51,7 posto na radove na ostalim građevinama. Negativni bi se učinci recesije i nepovoljna ukupna gospodarska kretanja mogli snažnije osjetiti u narednom razdoblju i u građevinarstvu. Tako je već očito da tržište nekretnina u prva četiri mjeseca bilježi značajan pad potražnje sektora stanovništva za stambenim objektima. Također, za očekivati je usporavanje državno financiranih velikih infrastrukturnih projekata uslijed najave rebalansa proračuna i smanjenja državne potrošnje.

Znakovi recesije i u turizmu

Nepovoljna ukupna gospodarska kretanja u zemlji i u međunarodnom okruženju osjete se i u turističkom sektoru. Turistički su dolasci u prvih pet mjeseci ove godine bili manji za 7,9 posto, a noćenja za 9,4 posto u odnosu na isto razdoblje 2008. godine. Uzroke smanjenja ukupnog broja dolazaka i noćenja turista pred sam početak glavne turističke sezone valja tražiti u usporenoj gospodarskoj aktivnosti na našim najemitivnijim tržištima. Tako je udio stranih gostiju u prvih pet mjeseci ove godine u ukupnoj strukturi noćenja iznosio 76,8 posto, a domaćih 23,2 posto. Istovremeno su noćenja domaćih gostiju smanjena za 13,6 posto na međugodišnjoj razini, a stranih za 8,1 posto. U strukturi noćenja stranih turista najviše sudjeluju turisti iz Njemačke (26,3 posto), Austrije (14,1 posto), Slovenije (10,8 posto) i Italije (9,4 posto). Zanimljivo je da su sve navedene zemlje zabilježile pad broja noćenja u prvih pet mjeseci, osim Italije koja bilježi povećanje od 1,0 posto na međugodišnjoj razini. Rezultati turističke sezone u narednim mjesecima imaju izniman značaj za ukupno gospodarstvo, primarno zbog njihova utjecaja na kretanje BDP-a, deficit tekućeg računa bilance plaćanja i ostvarivanje prijeko potrebnih proračunskih prihoda.

Slika 2. **Obujam proizvodnje u osnovnim industrijskim djelatnostima**

Izvor za originalne podatke: Državni zavod za statistiku.

Ubrzano slabljenje robne razmjene Hrvatske s inozemstvom

Robna razmjena Hrvatske s inozemstvom i dalje osjetno slabi, što je uzrokovano recesijom i nepovoljnim gospodarskim kretanjima u Hrvatskoj i inozemstvu. Robni je izvoz u prvih pet mjeseci ove godine smanjen za 15,5 posto na međugodišnjoj razini, a uvoz za 25,5 posto. Najveći doprinos negativnim izvoznim kretanjima dala je prerađivačka industrija, koja je najvažnija sastavnica ukupnog robnog izvoza. Izvoz prerađivačke industrije je u prvih pet mjeseci ove godine bio manji za 18,1 posto u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Analiza izvoznih kretanja po pojedinim sektorima prerađivačke industrije pokazuje da je kod gotovo svih sektora u prvih pet mjeseci zabilježen pad izvoza na međugodišnjoj razini, a najviše u brodogradnji, proizvodnji naftnih derivata, proizvodnji kemikalija i tekstilnoj industriji. Pozitivna su kretanja uočljiva jedino u farmaceutskoj industriji. Kao rezultat snažnijeg pada uvoza nego izvoza, u prvih se pet mjeseci smanjio i kumulativni deficit vanjskotrgovinske robne razmjene, i

to za 33,5 posto na međugodišnjoj razini. Izvoz je u Europsku uniju u prvih pet mjeseci ove godine smanjen za 16,3 posto na međugodišnjoj razini. Istovremeno je ostvareno i znatno smanjenje izvoza u susjedne države. Tako je izvoz u Bosnu i Hercegovinu pao za 29,4 posto, a u Srbiju za 25,6 posto. U istom je razdoblju iz navedenih zemalja zabilježeno i značajno smanjenje robnog uvoza. Tako je ukupni uvoz iz Bosne i Hercegovine manji za 25,6 posto, iz Srbije za 28,9 posto, a iz država EU-27 za 26,9 posto.

Zaduženje u inozemstvu ponovo raste

Ukupni je inozemni dug na kraju prvog tromjesečja 2009. godine iznosio 39,1 milijardu eura, što je za 0,6 posto manje nego na kraju 2008. godine. Pad inozemne zaduženosti je u najvećoj mjeri rezultat smanjenja zaduženja države. Smanjenje inozemnog duga države u prva tri mjeseca ove godine je rezultat otplate dospjelih obveznica. Mjere monetarne politike središnje banke pogodovale su manjoj potrebi banaka za zaduženjem u inozemstvu. Naime, u veljači je Hrvatska narodna banka smanjila stopu minimalno potrebnih deviznih potraživanja s 28,5 na 20,0 posto, što je rezultiralo povećanjem slobodnih deviznih sredstava banaka. Unatoč tome, zaduženje banaka u inozemstvu je tek neznatno manje nego na kraju 2008. godine. Istovremeno se inozemni dug ostalih domaćih sektora povećao.

Podaci iz govora guvernera Rohatinskog iz srpnja ove godine pokazuju da je pad ukupnog inozemnog zaduženja Hrvatske bio kratkotrajan, a zaduženje ponovo raste. Na kraju travnja je ukupni bruto inozemni dug svih sektora narastao na 39,8 milijardi eura, što je 1,0 posto više nego krajem 2008. godine. Dug poduzeća i izravna ulaganja su povećana, a središnja je država smanjila svoj dug uz daljnje refinanciranje obveza zaduživanjem na inozemnom tržištu¹. Međutim, u svibnju je država izdala euroobveznice u iznosu od čak 750 milijuna eura, a može se očekivati i daljnja pojačana potreba za zaduženjem u nastavku godine zbog puno slabijeg ostvarivanja proračunskih prihoda od planiranog. U drugoj polovici godine na naplatu

¹ Govor dr. Željka Rohatinskog «*Ekonomska kriza i monetarna politika*», HAZU, 7. srpnja 2009.

dolazi ukupno 4,8 milijardi eura duga, uključujući kamate. Glavninu tog duga trebat će otplatiti ostali domaći sektori.

Rast nezaposlenosti...

Prosječan broj zaposlenih u razdoblju od siječnja do svibnja 2009. godine pao je za 1,2 posto u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Najveći je pad zaposlenosti zabilježen u sektoru osiguranih poljoprivrednika (7,0 posto), zatim u sektoru obrta (2,4 posto), dok je u sektoru pravnih osoba zaposlenost pala za 0,8 posto. Smanjenje broja zaposlenih je pratilo povećanje broja nezaposlenih na međugodišnjoj razini. Broj nezaposlenih osoba registriranih pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje u svibnju je ove godine bio 10,1 posto veći u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Registrirana je stopa nezaposlenosti u svibnju ove godine iznosila 14,4 posto, što je za 1,4 postotni bod više nego godinu dana ranije.

Okvir 1. Međunarodno okruženje

Recesija se u državama Europske unije (EU-27) produbljuje. Podaci Eurostata pokazuju da se sezonski prilagođen bruto domaći proizvod EU-27 smanjio u prvom tromjesečju za 2,4 posto u odnosu na zadnje tromjesečje prethodne godine, odnosno za 4,7 posto u odnosu na prvo tromjesečje 2008. godine. Znatna pad ukupne gospodarske aktivnosti Unije rezultat je smanjenja investicija, izvoza i potrošnje kućanstava. Tako su se investicije u prvom tromjesečju ove godine smanjile za 10,1 posto na međugodišnjoj razini, izvoz za 15,3 posto, a potrošnja kućanstava za 1,6 posto. Iako državna potrošnja usporava s rastom, jedina je komponenta BDP-a koja pozitivno doprinosi ukupnim gospodarskim kretanjima. Uvid u očekivanja o kretanjima pojedinih sastavnica BDP-a još uvijek ne donosi naznake o mogućem oživljavanju gospodarstva EU-a do kraja godine. Očekivani se nastavak slabljenja investicijskih aktivnosti na području EU-27 najvećim dijelom može pripisati padu profitabilnosti poduzeća, smanjenju ukupne potražnje, te pogoršanju uvjeta zaduživanja na svjetskim financijskim tržištima. Također se može očekivati da će negativan utjecaj na osobnu potrošnju u narednom razdoblju imati nepovoljna kretanja na tržištu rada zabilježena u svim državama EU-27.

Promatrajući kretanja na tržištu rada, može se utvrditi da se prosječna stopa nezaposlenosti u EU-27 povećala na 8,9 posto u svibnju, a to je najveća stopa zabilježena od lipnja 2005. godine. Posebno je izražen porast nezaposlenosti u tranzicijskim zemljama. Tako je nezaposlenost u Estoniji porasla s 3,9 posto u svibnju 2008. godine na čak 15,6 posto u svibnju ove godine, u Latviji sa 6,1 na 16,3 posto, a u Litvi s 4,7 na 14,3 posto.

Godišnja je inflacija u EU-27 u svibnju iznosila 0,7 posto. Stručnjaci Europske središnje banke i dalje očekuju zadržavanje stope rasta cijena na niskim razinama. Također procjenjuju da će gospodarska aktivnost Unije ostati slaba tijekom cijele 2009. godine, ali očekuju i postupni oporavak tijekom 2010. godine (Europska središnja banka, *Monthly Bulletin*, br. 7/2009).

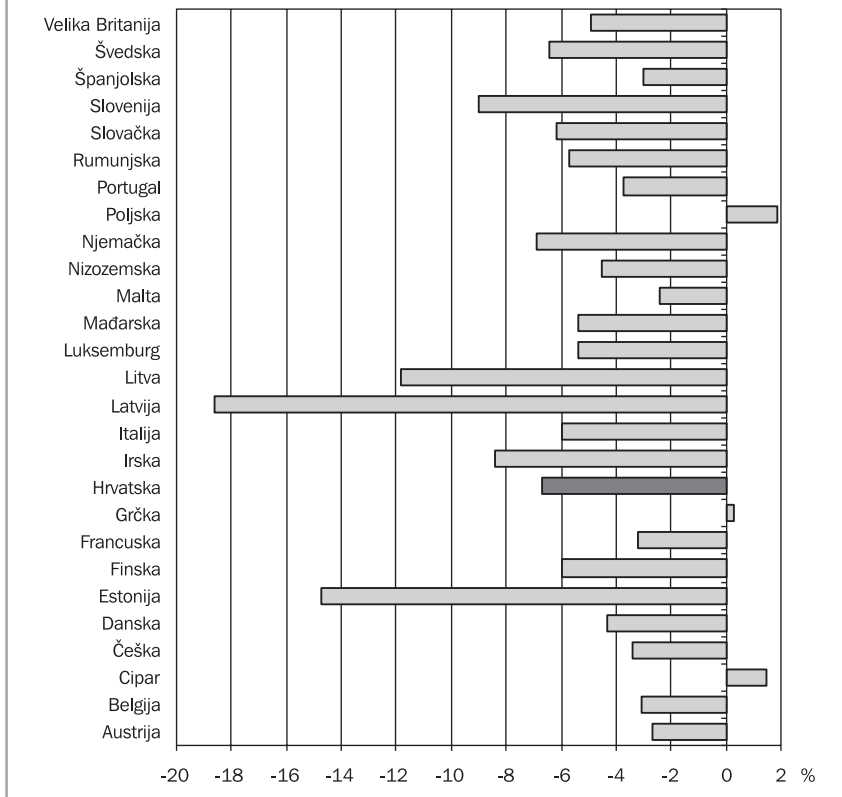
U prvom se tromjesečju 2009. godine bruto domaći proizvod SAD-a smanjio za 2,5 posto u odnosu na isto razdoblje prošle godine, a Japana za 8,4 posto. Slično ukupnim gospodarskim kretanjima u Europskoj uniji, u SAD-u i Japanu se najviše smanjila investicijska aktivnost, a jedino državna potrošnja bilježi pozitivne stope rasta na međugodišnjoj razini.

Stručnjaci Međunarodnog monetarnog fonda su revidirali svoje procjene svjetskog gospodarskog rasta te očekuju da će oporavak biti čak i nešto brži od prethodno procjenjivanog. U 2010. godini očekuju da će gospodarski rast u svijetu iznositi 2,5 posto. Međutim, i dalje očekuju spor ekonomski oporavak u Europskoj uniji, pri čemu procjenjuju da će u 2009. godini pad bruto domaćeg proizvoda u EU-27 iznositi 4,7 posto, a u 2010. godini 0,1 posto. Također, u ovoj se godini očekuje pad gospodarstva SAD-a od 2,6 posto, a u idućoj gospodarski rast od 0,8 posto (Međunarodni monetarni fond, *World Economic Outlook Update*, srpanj 2009.).

... uz nastavak usporavanja rasta plaća

Prosječna je mjesečna neto plaća isplaćena u travnju 2009. godine iznosila 5.295 kuna (941 USD ili 714 EUR), što u odnosu na travanj 2008. godine predstavlja nominalni rast od 5,1 posto, a realni od 1,2 posto. Mjesečna dinamika kretanja neto plaća pokazuje da je nominalna neto plaća u svibnju ove godine smanjena za 1,3 posto u odnosu na prethodni mjesec, a realna za 2,1 posto. Analiza plaća po sektorima pokazuje da su najveći doprinos negativnim kretanjima ukupnih neto plaća dali pojedini sektori prerađivačke industrije. Tako su najveća smanjenja neto plaća u travnju ove godine u odnosu na prosinac 2008. zabilježena u prehrambenoj industriji, proizvodnji naftnih derivata, proizvodnji strojeva i uređaja te brodogradnji. Istovremeno se razina neto plaća u građevinarstvu nije značajnije promijenila, dok je povećanje zabilježeno u sektoru financijskog posredovanja. Nastavak recesije i rasta nezaposlenosti donosi pesimistična očekivanja o kretanju prosječne razine plaća u narednim mjesecima.

Slika 3. **Stope promjene bruto domaćeg proizvoda u prvom tromjesečju 2009. godine, na međugodišnjoj razini**

Izvor za originalne podatke: Eurostat i Državni zavod za statistiku.

Smanjenje novčane mase

Novčana masa bilježi trend pada još od listopada 2008. godine, s tim da je stopa pada sve veća. Tako je na kraju 2008. godine međugodišnja stopa pada novčane mase iznosila 4,6 posto, da bi se u svibnju 2009. godine popela na 10,8 posto. U prvih pet mjeseci 2009. godine novčana je masa pala za 14,1 posto. Takav pad može se objasniti usporavanjem ekonomske aktivnosti, ali i uobičajenim sezonskim padom na početku godine. Komponente novčane mase pokazuju da je za ovakav pad najviše odgovoran depozitni novac, koji

je u prvih pet mjeseci 2009. godine smanjen za gotovo 20 posto, dok je gotov novac izvan banaka smanjen za 2 posto.

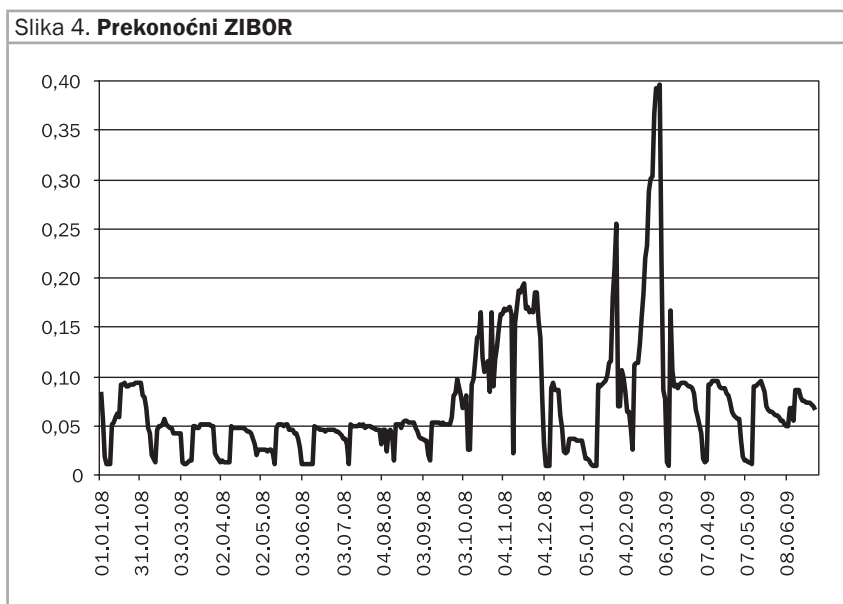
Za razliku od novčane mase kao relativno usko definiranog monetarnog agregata, ukupna likvidna sredstva (M4), kao širi monetarni pokazatelj, bilježe pozitivne međugodišnje stope rasta, iako se i one smanjuju. Tako je međugodišnja stopa rasta ukupnih likvidnih sredstava u svibnju 2008. iznosila 12,3 posto, u siječnju 2009. 6,3 posto, dok se u svibnju smanjila na 2,4 posto. U okviru ukupnih likvidnih sredstava, pad na međugodišnjoj razini u svibnju 2009. godine bilježe novčana masa te štedni i oročeni kunkski depoziti, dok devizni depoziti, kao najznačajnija komponenta, bilježe stabilni međugodišnji rast od 15,7 posto.

Smanjuje se i međugodišnja stopa rasta plasmana banaka. U siječnju 2009. godine je iznosila 12 posto, dok se u svibnju spustila na 6,8 posto. Međugodišnja stopa rasta kredita stanovništvu je usporila na samo 5,2 posto, dok se stopa rasta kredita trgovačkim društvima smanjila na 9,7 posto. Pad mase kredita stanovništvu od veljače ove godine povezan je s pogoršanjem ekonomskog okruženja i smanjenom prodajom nekretnina, automobila te ostalih trajnih dobara. Kamatne stope na kunske kredite bez valutne klauzule, koji su najzastupljeniji u odobrenim kreditima banaka s udjelom od 75,2 posto, od srpnja 2008. godine imaju trend rasta, tako da su se u svibnju 2009. godine popele na razinu od 11,5 posto, što je gotovo dva postotna boda više nego u istom razdoblju 2008. godine.

Smirivanje novčanog tržišta

Za razliku od prvog tromjesečja 2009. godine, kada su kamatne stope bile izrazito volatilne i kada je prekonoćni ZIBOR u jednom trenutku gotovo dosegnuo 40 posto, u drugom se tromjesečju situacija na novčanom tržištu smirila te su kamatne stope poprimile uobičajen obrazac ponašanja iz većeg dijela 2008. godine, tj. padale su pri kraju razdoblja održavanja obvezne pričuve te rastle na početku razdoblja. Razlog tomu je smirivanje deviznog tržišta, kao i manji odljev gotovog novca izvan bankovnog sustava

zbog niže potrošnje nego u istom razdoblju 2008. godine. Prekonoćni je ZIBOR u drugom tromjesečju uglavnom bio nešto viši od lombardne stope koja iznosi 9 posto, što je više nego prošle godine, kada je on uglavnom dosezao do 5 posto. Razlog za porast kamatnih stopa je veća potražnja za likvidnim sredstvima, a indikator toga je povećano korištenje lombardnih kredita za osiguranje likvidnosti. Banke su se uglavnom zaduživale na tržištu novca do visine lombardne stope, a zatim su koristile lombardne kredite. Trezorski zapisi u kunama su na kraju lipnja 2009. godine iznosili 12,2 milijarde kuna, odnosno 3 milijarde kuna manje nego krajem 2008. godine. Međutim, država je u prosincu 2008. ponovno počela izdavati trezorske zapise u eurima zbog nepovjerenja investitora u domaću valutu, pa se ukupno stanje trezorskih zapisa povećalo krajem drugog tromjesečja za 830 milijuna kuna u odnosu na kraj 2008. godine.

Izvor: Tržište novca Zagreb.

Smanjivanje stope inflacije

Cijene dobara i usluga namijenjenih osobnoj potrošnji, mjerene indeksom potrošačkih cijena, povećale su se u lipnju za 0,1 posto u odnosu na svibanj, pri čemu su se cijene dobara smanjile 0,2 posto, dok su cijene usluga porasle 1,0 posto. Godišnja stopa inflacije potrošačkih cijena usporava drugi mjesec zaredom te se, nakon travanjskih 3,9 i svibanjskih 2,7 posto, u lipnju spustila na 2,1 posto. Prosječni međugodišnji rast indeksa potrošačkih cijena u drugom tromjesečju 2009. godine iznosio je 2,8 posto, a u prvoj polovici godine 3,3 posto.

S mjesečnim porastom od 4,7 posto, najveći su utjecaj u smjeru povećanja potrošačkih cijena na mjesečnoj razini u lipnju imale cijene goriva i maziva za osobna vozila. Kao posljedica uobičajenih sezonskih učinaka, značajan mjesečni rast zabilježile su i cijene rekreacije i kulture (1,9 posto), te ugostiteljskih usluga (1,8 posto), posebice usluga smještaja (15,6 posto). Pad cijena zabilježen je kod prehrane (-0,9 posto), prvenstveno povrća (-8,7 posto), i odjeće (-0,8 posto). U odnosu na prošlogodišnje cijene, posebno je visok rast zabilježen kod proizvoda čije se cijene administrativno reguliraju. Tako je visok rast zabilježen kod cijena duhanskih proizvoda (21,8 posto), do kojeg je došlo zbog usklađivanja Zakona o trošarinama na duhanske proizvode sa zakonodavstvom Europske unije. Značajan međugodišnji rast zabilježile su cijene u zdravstvu (18,7 posto), i to zbog uvođenja dopunskog zdravstvenog osiguranja u siječnju, pri čemu su najviše porasle cijene bolničkih usluga (čak 71,8 posto) i medicinskih usluga (36,9 posto). Na međugodišnjoj su se razini još značajno povećale cijene plina (16,2 posto) i električne energije (16,1 posto). S druge strane, najveći utjecaj na ublažavanje rasta cijena imalo je međugodišnje smanjenje cijena goriva i maziva za osobna vozila (21,5 posto), što je rezultat kretanja cijena nafte i naftnih derivata na svjetskim tržištima.

Međugodišnji rast cijena industrijskih proizvoda pri proizvođačima usporava, odnosno pada već jedanaest mjeseci za redom. Tako su u lipnju proizvođačke cijene bile za 1,0 posto manje nego godinu dana ranije, što predstavlja njihovo najveće međugodišnje smanjenje od 2002. godine.

U drugom tromjesečju 2009. godine, u odnosu na isto razdoblje 2008., proizvođačke su se cijene smanjile 0,4 posto, dok su u prvoj polovici 2009. godine zabilježile rast od 0,3 posto. Međutim, promatraju li se promjene cijena iz mjeseca u mjesec, proizlazi da se cijene industrijskih proizvoda pri proizvođačima u posljednja tri mjeseca povećavaju sve većim stopama, pa je u lipnju ove godine njihov mjesečni rast dostigao 0,9 posto. Takav je rast dobrim dijelom uvjetovan sezonski očekivanim, «ljetnim» rastom proizvođačkih cijena.

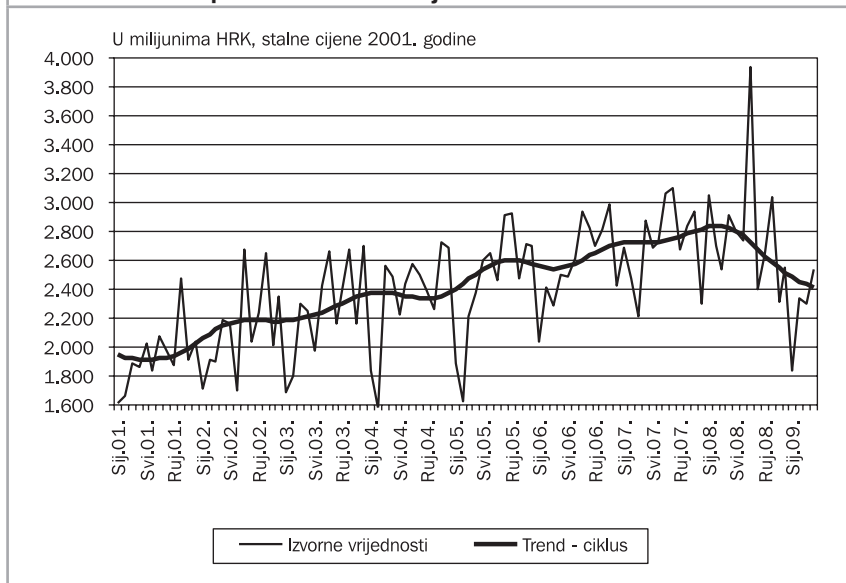
Izvor: Državni zavod za statistiku.

Značajan pad prihoda proračuna...

Izmijenjeni makroekonomski i financijski uvjeti u hrvatskom gospodarstvu imali su snažne posljedice na državni proračun, prije svega u obliku niže razine prihoda proračuna u odnosu na plan. Tako su prihodi proračuna konsolidirane središnje države od siječnja do travnja 2009. ostvareni u iznosu 37,5 milijardi kuna, što je za 6,1 posto manje nego u isto vrijeme

prošle godine. Zbog pada su potrošnje najviše pali prihodi koji su uz nju direktno vezani, primjerice PDV i trošarine. Naplata PDV-a je u prva četiri mjeseca 2009. godine podbacila za 16,2 posto u odnosu na isto razdoblje prošle godine, dok su se trošarine smanjile za čak 27,1 posto na međugodišnjoj razini. Pri tome se najslabije ostvaruju trošarine na automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove te na duhan. Prihod od poreza na dohodak se smanjio za 7,1 posto u odnosu na isto razdoblje prošle godine, dok je ostvareni prihod od socijalnih doprinosa viši za 1,9 posto nego prošle godine.

Slika 6. **Prihodi od poreza na dodanu vrijednost**

Izvor: Ministarstvo financija.

Neravnomjerno ostvarenje prihoda od poreza na dohodak i socijalnih doprinosa rezultat je izmjena Zakona o porezu na dohodak, koje su provedene 2008. godine, a čiji će se cjelogodišnji utjecaj vidjeti tek tijekom 2009. godine. Naime, sredinom prošle godine, izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak povećao se neoporezivi osnovni osobni odbitak s 1.600 na 1.800 kuna. Paralelno s tim je izvršena i izmjena Zakona o financiranju jedinica

lokalne i regionalne (područne) samouprave. Povećanjem neoporezive osnovice smanjili su se sveukupni prihodi po osnovi poreza na dohodak, pa se izmjenom Zakona o financiranju jedinica lokalne samouprave izvršila dodatna raspodjela poreza na dohodak lokalnim jedinicama kako bi mogle izvršavati svoje funkcije. Time se dotadašnja raspodjela u porezu na dohodak mijenjala na način da se gradovima i općinama povećao udio u porezu na dohodak za 3 postotna boda, a županijama za 0,5 postotnih bodova. Zbog spomenutih je učinaka došlo do smanjenja prihoda konsolidirane središnje države od poreza na dohodak.

Prihod od poreza na dobit je također manji nego prošle godine, i to za 11,0 posto, što je rezultat slabijeg poslovanja poduzeća tijekom 2008. godine nego li ranijih godina. Većina ostalih prihoda proračuna nije direktno vezana uz gospodarsku aktivnost i ostvaruje se približno planiranim iznosima.

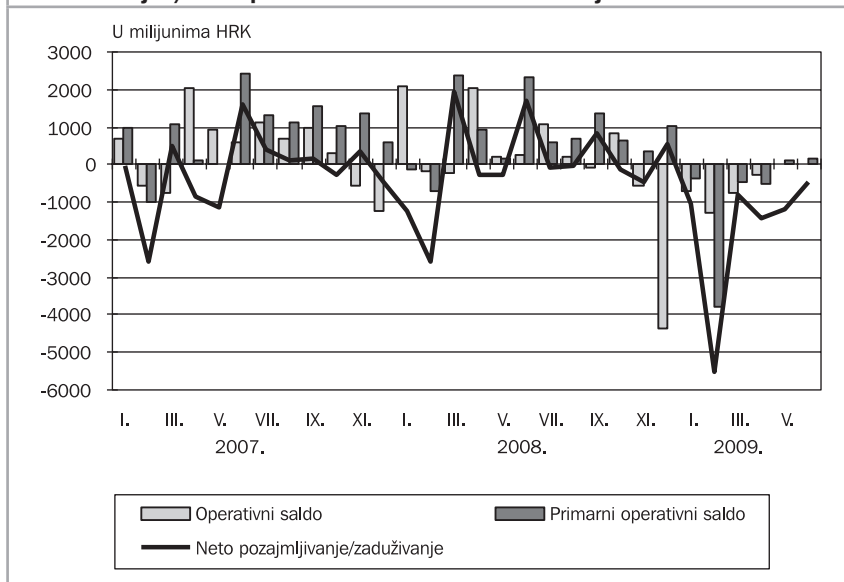
... uz istovremeni dvoznamenkasti rast rashoda...

S druge strane, u prva su četiri mjeseca ove godine ostvareni rashodi proračuna konsolidirane središnje države iznosili 40,5 milijardi kuna, što je za 11,9 posto više nego u isto vrijeme prošle godine. Ovakav je rast velikim dijelom rezultat rasta plaća u državnim i javnim službama za 6 posto u odnosu na 2008. godinu. Tako su rashodi za naknade zaposlenima u prva četiri mjeseca 2009. godine zabilježili međugodišnji rast od 10,8 posto, pri čemu je masa plaća porasla za 10,6 posto, a rashodi za socijalne doprinose 11,5 posto. U nastavku godine se mogu očekivati manji rashodi za naknade zaposlenima jer je u svibnju postignut novi sporazum sa sindikatima državnih i javnih službi kojim se, između ostalog, anulira rast plaća s početka ove godine.

Rashodi za socijalne naknade su u prva četiri mjeseca 2009. godine zabilježili rast od 12,8 posto. Najveća izdvajanja su u okviru socijalnih naknada bila usmjerena na mirovine, prvenstveno na starosne mirovine, a slijede izdvajanja za zdravstvo, dječji doplatak, porodiljne naknade te naknade nezaposlenima. Rashodi za korištenje dobara i usluga također bilježe visok

međugodišnji rast (19,4 posto), a najvećim su dijelom usmjereni na razne vrste usluga kao što su usluge telefona, pošte i prijevoza, opskrbe energijom te usluge tekućeg i investicijskog održavanja. Dio rashoda za korištenje dobara i usluga odnosi se na sredstva izdvojena za korištenje fondova EU-a. Povlačenjem sredstava iz fondova EU-a nastaje i obveza isplaćivanja domaće komponente za pojedine projekte, a ta se sredstva nalaze na poziciji rashoda za korištenje dobara i usluga budući da se sredstava iz fondova EU-a većinom koriste za intelektualne usluge. Rashodi za subvencije su ostali na približno istoj razini kao u prva četiri mjeseca prošle godine, odnosno bilježe vrlo malo povećanje od 0,8 posto. Ovi su rashodi najvećim dijelom utrošeni na subvencije Hrvatskim željeznicama, poljoprivredi te za obrt, malo i srednje poduzetništvo. Međugodišnji rast od 12,7 posto bilježe rashodi za kamate, pri čemu se njihov veći dio odnosi na otplatu inozemnih kamata.

Slika 7. **Manjak/višak proračuna konsolidirane središnje države**

Izvor: Ministarstvo financija.

Neto nabava nefinancijske imovine je na razini konsolidirane središnje države u prva četiri mjeseca iznosila 810,7 milijuna kuna, pri čemu je

nabava nefinancijske imovine iznosila 922,2 milijuna kuna, a prodaja 111,5 milijuna kuna. Radi se uglavnom o nabavi dugotrajne imovine, prvenstveno zgrada i građevina, ali i postrojenja i opreme. Osim toga, ulagalo se u kupovinu zemljišta. U prva četiri mjeseca 2009. godine neto je prirast financijske imovine konsolidirane središnje države iznosio 2,9 milijardi kuna, i u potpunosti se odnosi na domaću financijsku imovinu. Pri tome na novac i depozite otpada 2,2 milijarde kuna, dok se ostatak odnosi na financiranje domaćim zajmovima i obveznicama.

... dovodi do porasta zaduženja države

Kao posljedica takvih proračunskih kretanja, povećale su se neto obveze konsolidirane središnje države za 6,7 milijardi kuna u razdoblju od siječnja do travnja 2009. godine. U tom su se razdoblju domaće obveze povećale za 10,5 milijardi kuna, dok su se strane obveze smanjene za 3,8 milijardi kuna. Tijekom prva četiri mjeseca je otplaćeno 3,7 milijardi kuna po osnovi inozemnih obveznica i nije bilo novih zaduživanja, dok je po osnovi inozemnih zajmova otplaćeno 594,5 milijuna kuna, ali je istovremeno i preuzeta nova obveza po osnovi inozemnih zajmova u iznosu od 490,5 milijuna kuna. Na domaćem se tržištu država zadužila za novih 10,0 milijardi kuna po osnovi domaćih zajmova, dok je vraćeno 179,9 milijuna kuna domaćih zajmova. Ostalim se vrijednosnim papirima država zadužila za 865,1 milijuna kuna, a vratila je 135,1 milijuna kuna.

Tablica 1. Glavni ekonomski pokazatelji				
	2007.	2008.	2009.	
REALNA GOSPODARSKA AKTIVNOST				
Bruto domaći proizvod, realni (%-tna promjena)	5,5	2,4	-6,7	1. tromjesečje
Industrijska proizvodnja, fizički obujam (%-tna promjena)	4,9	1,2	-9,4	siječanj-svibanj
Trgovina na malo, realni promet (%-tna promjena)	3,6	-1,3	-16,9	siječanj-svibanj
Građevinarstvo, fizički obujam (%-tna promjena)	2,4	11,8	-1,4	siječanj-travanj
Turizam, noćenja (%-tna promjena)	5,6	2,0	-9,4	siječanj-svibanj
ZAPOSLENOST, PLAĆE I CIJENE				
Stopa registrirane nezaposlenosti	14,8	13,4	14,4	svibanj
Neto plaća (%-tna promjena)	5,2	7,0	5,1	travanj
Potrošačke cijene (%-tna promjena)	2,9	6,1	2,7	svibanj
VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA				
Izvoz roba, EUR (%-tna promjena)	9,1	6,4	-17,0	siječanj-svibanj
Izvoz roba i usluga, EUR (%-tna promjena)	8,1	6,6	-	
Uvoz roba, EUR (%-tna promjena)	10,1	10,5	-26,8	siječanj-svibanj
Uvoz roba i usluga, EUR (%-tna promjena)	9,6	8,8	-	
PRORAČUN, KAMATNE STOPE I TEČAJ				
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (opća država, mlrd. kuna)	-3,07	-2,87	-3,47	siječanj-ožujak
Kamatna stopa na kratkoročne kunske kredite bez valutne klauzule (kraj razdoblja, u % na godišnjoj razini)	9,74	10,89	11,58	svibanj
ZIBOR (prekonoćni krediti, u % na god. razini, kraj razdoblja)	8,5	3,45	6,62	lipanj
Tečaj EUR (kraj razdoblja)	7,33	7,32	7,29	lipanj
Tečaj USD (kraj razdoblja)	4,99	5,16	5,21	lipanj

*Napomena: Postotne promjene su u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.
 Izvori: Državni zavod za statistiku, Hrvatska narodna banka, Ministarstvo financija i
 www.reuters.hr.*